

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Diplomová práce

STOLETÝ DESIGN

BcA. Lenka Záhorková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Katedra výtvarného umění

Studijní program Výtvarná umění

Studijní obor Sochařství

Specializace Keramika

Diplomová práce

STOLETÝ DESIGN

BcA. Lenka Záhorková

Vedoucí práce: doc. MgA. Gabriel Vach

Katedra výtvarného umění

Fakulta designu a umění Ladislava Sutnara

Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2019

.....

podpis autora

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. MgA. Gabrielu Vachovi, za umožnění a podporu realizace netradiční práce. Cením si otevřeného přístupu ke konceptuálním a multimediálním projektům, kde porcelán vnímá jako specifické médium, které neplní pouze užitou funkci, ale je vnímán jako plnohodnotný výtvarný a komunikační prostředek. Co velmi oceňuji je jeho sociální cítění, které je v podobných projektech nepostradatelné. Jeho mimořádně rozsáhlý všeobecný přehled, díky němuž je možné projekt stále pozorovat z dostatečného nadhledu, uvědomovat si nové vznikající souvislosti a správně je uchopovat. Samozřejmě, dále děkuji za technickou podporu, za kterou také děkuji MgA. Markétě Kalivodové.

OBSAH

1	TÉMA	1
2	TEORETICKÁ ČÁST	
	2.1 Porcelán	3
	2.2 Upcyklace	4
	2.3 Spolupráce se seniory	5
	2.4 Vyprávění příběhů	6
	2.5. Obraz jako vyprávění	7
3	PRAKTICKÁ ČÁST	
	3.1. Navázání spolupráce se seniory	10
	3.2. Technika, prostředky	13
	3.3. Témata	14
	3.4. Ilustrace	16
	3.5. Vyprávění a nahrávání rozhovorů	16
	3.6. Adjustace	17
4	POPIS DÍLA	19
5	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	20
6	RESUMÉ	22
7	SEZNAM PŘÍLOH	23

1 TÉMA

Projekt „TAKHLE TO BYLO A JE...“ reaguje na téma „Stoletý design“. Zaznamenává různé životní příběhy lidí vyššího věku a seniorů jejich vlastními ilustracemi, přenesenými na porcelán.

Projekt je vícevrstevnatý. Důležitým aspektem v procesu je využití čtvrté jakosti porcelánu. Toho porcelánu, který obsahuje nepřípustný kaz, vadu na kráse, a tak končí v kontejneru. Porcelánky produkují mnoho odpadu, jenž má mnohdy potenciál pro život, ale není dostatečně reprezentativní, krásný, a tak je raději odložen, vyhozen.

Upcyklační činnost napomáhá ochraně životního prostředí tím, že přispívá k omezení vzniku odpadů, resp. odpadu dává nový smysl. Dnes, kdy vědecké závěry o změně klimatu jsou znepokojivé, považují toto téma za velmi zásadní. Je důležité uvažovat nad tím, co pro změny v následujících „sto letech“ můžeme dělat i my. Proto jsem se rozhodla pro použití právě odpadového materiálu.

Další úroveň projektu je práce se sociální skupinou - seniory a lidmi vyššího věku. Je zde znatelná konotace mezi chováním porcelánových fabrik ke kazovému zboží a stereotypním chováním společnosti k lidem vyššího věku, kde je stáří často devalvováno, protože není ekonomicky aktivní, a staří lidé jsou tak odsouváni na okraj zájmu společnosti.

Keramika, je zde materiálem pro záznam a zprostředkování příběhu, jež se podobným způsobem využívá již stovky let. Tento fenomén můžeme zaznamenat již ve starověku, kde byly na keramiku zaznamenávány převážně mytologické příběhy. Porcelán jako médium schopné komunikovat sdělení a předávat „stoleté příběhy“ seniorů.

Celé dílo se stává vlastně sociálním projektem. Dává příležitost seniorům se vyjádřit, předat své životní příběhy dalším generacím, mezigenerační propojení a nabízí jim aktivitu, čímž podporuje i jejich aktivizaci.

Kontext ve vlastní tvorbě

Při reflexi zvoleného tématu v kontextu vlastní tvorby zde vnímám volnou návaznost na předchozí práce. Ty jsou totiž často založené na hledání paralel mezi konstrukční / technologickou stránkou a stránkou ideovou. Inspiraci hledám například v koloběhu života, nekonečném cyklu – stvoření, zániku a obnovy předmětů. Při vytváření je většinou nedílnou součástí proces nebo zvolený způsob tvorby. Důležitost procesu tvorby je často srovnatelná s výsledným produkty.

Současný projekt vygradoval do stavu, kdy proces vytváření je velmi důležitou, možná i nejdůležitější částí projektu. Já zde dokonce zastávám zcela novou roli, a to ne jako tvůrce vlastnoručně vytvářející dílo, ale jako režisér udávající směr a mantinely.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Porcelán

Jako nosný prvek celé práce jsem zvolila za materiál porcelánové nádobí čtvrté jakosti z produkce porcelánové fabriky. Je to porcelán kazový, který je pro porcelánku nepoužitelný, protože obsahuje nepřípustnou vadu na kráse, která vznikla při výrobním procesu. Nádobí může obsahovat zásadní kaz (prasklinu), může mít ale pouze estetickou vadu, která nebrání plnohodnotné funkci. Porcelánky tak produkují mnoho odpadu, jenž má ale mnohdy potenciál pro život, jen není dost reprezentativní, a tak končí v kontejneru¹.

Využít tento odpadový materiál jsem se rozhodla na základě současných závěrů o změně klimatu v důsledku globálního oteplování, které považuji za zásadní problém nutný řešit. Lidskou činností zejména v průmyslovém odvětví vznikají skleníkové plyny, které negativně ovlivňují globální teplotu. Velké množství energie je spotřebovááno na výrobu nových produktů nebo často právě na likvidaci odpadu, nebo v našem případě – energie spotřebováána na produkci nádobí, jehož část pak je vyhozena a nemá smysluplné využití.

Při uvažování nad momentální situací, vyvstává také otázka, jak by se měl chovat designer, výrobce, producent dalších nových produktů. Věcí máme totiž již dost a mnohdy jsme obklopeni spoustou zbytečností. Produkty by se měly navrhovat zodpovědně a přemýšlet

¹ Obr. příloha 1

nad jejich dopady na okolní prostředí. To se stalo dalším důvodem pro rozhodnutí, využít již hotové produkty a dát jim nový smysl.

Po předchozí zkušenosti s kazovým nádobím u výrobce porcelánu Thun 1794 a.s. jsem navázala spolupráci s nimi. Podle webových stránek fabrika aktivně pracuje na snižování škodlivých látek do ovzduší. Bohužel zamezit vzniku kazového zboží v této technologii téměř nelze. Tak se část nepovedeného nádobí prodá, nebo daruje do zařízení jako jsou jídelny v dětských školkách apod., a část se drtí do dálnic. Stále ale v kontejneru končí kusy, které lze dále využít, a to právě upcyklační činností.

2.2. Upcyklace

Upcyklace je přeměňování odpadového materiálu nebo nepotřebných produktů v nové materiály, či produkty nové kvality². Může dát porcelánovému zboží nový smysl. Do budoucna je možné předpokládat, že se proces upcyklace stane dokonce důležitým procesem, vedle nových ekologicky šetrných výrobních procesů a materiálů.

Odloženým produktům se snažím vtisknout další život, dát jim hodnotu tak, aby se staly znovu chtěnou komoditou a nebo mohly získat další účel. Toho bych chtěla dosáhnout celým projektem „TAKHLE TO BYLO A JE...“, kde důležitou roli hraje jeho sociální přesah, a to spolupráce se seniory, lidmi vyššího věku. Porcelán zde slouží jako médium pro zprostředkování životních příběhů seniorů, které na něj sami zaznamenávají vlastními ilustracemi.

² <https://cs.wikipedia.org/wiki/Upcyklace>, vyhledáno 5.7.2019

2.3. Spolupráce se seniory

Rozhodla jsem se pro práci se seniory³, lidmi vyššího věku⁴, jako se specifickou sociální skupinou, kde vidím paralely mezi chováním porcelánových fabrik ke kazovému zboží a stereotypním chováním společnosti k této skupině. Stáří je často vnímané negativně, protože není ekonomicky aktivní, jako nepotřebné, nezajímavé, nehezské a je finanční zátěží. Společnost automaticky zařazuje seniory do dané kategorie na základě věku.

Každý člověk stárne. Elementární tvrzení, které je všeobecně známé. I přesto, se mladší věkové kategorie, tématu vyhýbají a neuvažují nad vlastním stárnutím. Vyhýbají se všemu se stářím spojenému. Přejímají stereotypní názor, že stáří je životním obdobím nešťastným. Situaci seniorů nenapomáhá ani současný ideál mládí. V dnešní rychlé a proměnlivé době, reprezentují to, co minulo, a můžou se tak zdát být překážkou při zavádění změn, jelikož jsou příliš konzervativní.

V následujících několika desetiletích se dokonce můžeme setkat s ageismem⁵ - věkovou diskriminací.

³ Senior – z lat. senium = stařeckost, souhrnné označení pro lidi od určitého věku, který není jasně daný, často ale udáváno 50, 55, 60 let, nebo odchodu do starobního důchodu <https://www.i60.cz/clanek/detail/18960/odkdy-jsme-seniori>, vyhledáno 5.7.2019

V anglicky psané literatuře se termín senior neobjevuje velmi často. Užívá se pojem „older people“, popř. „elderly“,..., pro danou věkovou skupinu byl Evropskou komisí navržen termín „zkušenější“.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Sociální gerontologie, aneb senioři mezi námi

⁴ Světová zdravotnická organizace vypracovala následující klasifikaci vyššího věku:

49-59 let – střední věk

60-74 let – vyšší věk či rané stáří

75-89 let – vlastní stáří (very old, senium)

90 a více – dlouhověkost (Příhoda to nazval „patriarchium“)

HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří, 2010, str. 20

Na druhou stranu stáří ale také reprezentuje moudrost, životní zkušenosti, vyzrálost a zasluhuje si velkého respektu. Sociální status starých lidí se měnil v různých dobách, kulturách, tak i demograficky. Lidé si od nepaměti přáli žít dlouho a dožít se požehnaného věku. Na základě vysoké předčasné úmrtnosti se totiž prakticky svého stáří běžně nedožívali. To bylo způsobeno problematickými podmínkami hygieny, nedostatečnou lékařskou péčí a velkým množstvím infekčních chorob. Pokud se někdo dožil vysokého věku, neslo to s sebou společensky uznávané výhody. Staří byli považováni za moudré a laskavé, byli pamětníky prožitých dob a předávali informace, životní a profesní zkušenosti mladším generacím, které neměly moc jiných možností, jak je získat.

2.4. Vyprávění životních příběhů

Osobní výpovědi předávané z pokolení na pokolení jsou součástí historie už od nepaměti a jsou důležitými daty. Dnes se tímto zabývá obor Orální historie⁶ - obraz (lidské) minulosti popsany slovy.

⁵ Ageismus – neboli věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.

VIDOVIČOVÁ L. 2005 Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh. Praha, Brno: VÚPSV, str. 5

⁶ Orální historie - Jedná se o řadu propracovaných postupů zkoumání, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.

VANĚK M. a MÜCKE P. Třetí strana trojuhelníku, str. 8

Základními postupy metody orální historie jsou rozhovor a životní příběh. U nás se tímto zabývá, a vlastní největší sbírku vzpomínek, Paměť národa, již utváří obecně prospěšná společnost Post Bellum, Český rozhlas a Ústav pro studium totalitních režimů. Díky rozhovorům se dozvídáme nové informace o určitých událostech. Tyto informace však nejsou mnohdy zcela objektivní, hrají zde roli lidské city, selektivní paměť, a interpretaci ovlivňují i pozdější zážitky. To vše je ale přirozenou součástí vyprávěných životních příběhů a vzpomínek. Tyto informace tak můžou dotvářet záznamy zpracované historiky, a nebo na nás můžou působit právě na osobní rovině. Mezigenerační komunikace nás může inspirovat, poučit, tříbit vlastní názory, a třeba i životní cíle, získat nové informace, a nebo se minimálně zamyslet. Je to důležité pro osobní vzdělávání, pochopení předchozí doby a jednání lidí. Naše generace je poslední, která může příběhy pamětníků např. dvou režimů, nacismus a komunismus, získat osobně z první ruky.

Na toto navazuji, setkávám se seniory, kteří mi předávají své životní příběhy.

2.5. Obraz jako vyprávění

Senioři ilustrují svůj příběh, a to chronologicky od dětství po současnost. Vzniká příběhová linka celého života pomocí obrazu.

Obraz

Obraz je přenesení skutečnosti do plochy na základě zrakového či rozumového vjemu. Stává se nositelem informace o zobrazované skutečnosti a zároveň i o autorovi. Daný jev, čte totiž každý subjektivně.

Autor ho musí vyhodnotit, abstrahovat, a toto přenést vhodnými prostředky a příznačnými znakovými systémy do výtvarné podoby.

Vyprávění pomocí obrazu se od pradávna využívá pro zprostředkování příběhů náboženských, filosofických pravd i příběhů pro zábavu. První zobrazování nějaké skutečnosti obrazem známe už ze skalních maleb vzniklých zhruba před 40 000 lety. V roce 2018 vědci dokonce uveřejnili zprávu o novém nálezů kamene, pojednaném vědomou kresbou, starší než 73 000 let⁷. Vyprávění složitějších příběhů pomocí obrazů pak začalo být opravdu aktuální v pravěku a velmi rozvinuté ve starověku. Dnes jsme již naprosto obklopeni obrazy – dekorativními, propagačními, informačními. Všechny nějakým způsobem působí na naše smysly, ovlivňují náš mozek a naše názory.

Ilustrace

Ilustrace (z lat. *lustrare* – osvětlit, it. *Illustrare* – vysvětlit)⁸ je výtvarný, obrazový doprovod příběhu, textu, jenž má učinit srozumitelnějším nebo zábavnějším. Její kořeny sahají do starověku, a ve středověku pak začíná být využívána v knihách, jako obrazové vyprávění pro negramotné.

⁷ An abstract drawing from the 73,000 years old levels at Blombos Cave, South Africa
https://www.nature.com/articles/s41586-018-0514-3.epdf?referrer_access_token=i2DRV1cC_Ce9KsHrmEpkNNRgN0jAjWel9jnR3ZoTv0Om7oE8mgx5t97mBOHpTj1G-Xp3WciJXF07gidjsn006DnODPt5e68EGlZWXiDspPmj_5SjbP8Y2VA8qFgdZNAJ5M4MGPugH36ACa9NWDU snX_YVBLV2uOXXC_39LBnQQySf8wotIOjJcSE5Aq5naWlivv_0hsdgpQ3j8rXV57hqPt67c2ywd8XRvbaeGYDv8G4JLdFexuYn49VTgqhUAlguhaq-tpI08Zv9d6wwtmNbwBsSoZn7prIMVqfYdS4%3D&tracking_referrer=www.theguardian.com&fbclid=IwAR1JsA_RDverqIKRxExZl7_8J692OrJx0EgThgUjABSXVUStAj91aethgmE

⁸<https://cs.wikipedia.org/wiki/Ilustrace>, vyhledáno 15.7.2019

Keramika

Obrazy na keramickém materiálu známe od pravěku, byly to ale především dekorační ornamenty jako voluty, kanely apod. Příběhy a vyprávění pak byly zobrazovány na užitých nádobách od starověku. Figurální a zvířecí motivy doplněné ornamentem, většinou vyprávějí mytologický příběh (např. amfora s Diem a Alkméné). Vrcholem renesančního pojetí byl styl istoriato s náměty biblickými, historickými a mytologickými s velmi propracovanou malbou na majolikovém střepe. Později byly oblíbené například dvorské náměty, lovecké, žánrové, pohledy do krajin či měst, výjevy z bitev apod. Z českého prostředí z 1. pol. 20. stol. je velmi známý například příběh Prodaná nevěsta, který se odehrává na celém porcelánovém čajovém servisu, kdy se na každém jednotlivém kusu nádobí objevuje určitá scéna.

V dnešní době se porcelán kromě své užití funkce začíná tvůrci využívat jako médium schopné komunikovat aktuální sdělení. Na umělecké scéně se často používá jako nositel konceptuálních idejí.

Toto rychlé historické shrnutí by mělo objasnit volbu porcelánu, jako nosného materiálu pro celý projekt.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1. Navázání spolupráce se seniory

Seniory si nevybírám, oslovuji místa, kde se sdružují, a nechávám to na jejich dobrovolnosti. Kdo se chce zúčastnit, může. Nechtěla jsem rozdělovat, hodnotit, vybírat. Každý život a příběh je zajímavý. Kresebné schopnosti, zde nehrají žádnou roli. Výběr oslovených institucí jsem pouze omezila na Prahu, a to z ryze praktického hlediska, kde není nutné dlouze dojíždět. Ve výsledku se zúčastnilo více než 15 seniorů ve věku od 63 – 98 let.

Nejprve jsem oslovila různé kluby seniorů v Praze, ale bez odezvy. Následně jsem se obrátila na organizace zastřešující seniory, volnočasová centra, domovy s pečovatelskou službou apod. Institucionálními pracovníky byl projekt okamžitě pochopen a uvítán. Centra ocenily jak celý koncept předávání příběhů, tak samozřejmě i možnost aktivity pro jejich klienty a to zadarmo. Například aktivizační centra domovů s pečovatelskou službou se nechaly slyšet, že mají dobrovolnických aktivit pro seniory nedostatek a vítají každý podobný projekt.

Žádnou předchozí zkušenost s prací s touto skupinou jsem neměla. Začátky byly dost intuitivní, často rozpačité a celý proces se formoval postupně za pochodu. Abych seniory motivovala pro spolupráci, každý dostane jednu kopii sady s jejich ilustracemi.

Život 90

Život 90 je nezisková organizace, která nabízí široké portfolio služeb seniorům – výtvarné kurzy, vzdělávací, pohybové, poradnu, pobyt s pečovatelskou službou, apod. Zde jsem navštívila několik kurzů, kde jsem seniorům představila projekt, a několik se do projektu zapojilo. Vytvořili jsme termín opakovaného setkávání každý týden na 2 hodiny. Pravidelně zde pak docházelo 6 seniorek a jedna na invalidním vozíku, za kterou jsem docházela do pobytové služby. Senioři jsou zde velmi aktivní, většinou bydlí doma a do centra docházejí na velké množství výtvarných kurzů, a stále se vzdělávají. Spolupráce tu byla velmi intenzivní a inspirativní. Dámy jsou velmi pružné a dávaly skvělou zpětnou vazbu, která pomáhala projekt formovat⁹.

Ústav sociálních služeb v Praze 4

Ústav sociálních služeb v Praze 4¹⁰ zastřešuje několik pobytových služeb, pečovatelské služby a další. S jejich aktivizačním centrem jsme uspořádaly setkání v trochu odlišné formě – delší setkání, méně termínů. Vždy záleží na možnostech seniorů a jejich stavu. Setkání se účastnilo 5 seniorek. Tyto dámy bydlí právě v domově s pečovatelskou službou, ke kterému je toto aktivizační centrum přidruženo. Podobných aktivit se ale vždy účastní spíše aktivnější senioři. Zde spolupráce nadále pokračuje.

⁹ Obr. příloha 2

¹⁰ Obr. příloha 3

Centrum sociálních služeb v Praze 2

Centrum sociálních služeb v Praze 2¹¹, je příspěvkovou organizací, která nabízí sociální a zdravotní služby pro zdravotně handicapované, chronicky nemocné, lidé nacházejících se v náročné životní situaci – péče v domácím prostředí, denní stacionář, domov s pečovatelskou službou apod.

S vedením jsme zde domluvily několik pravidelných setkání. Zúčastněných zde bylo 5. Několik z nich je již dost starých nebo zdravotně handicapovaných, tak je spolupráce náročnější. Někteří účastníci nejprve nechápali zadání nebo nedokázali vymyslet, co kreslit, nebo měli pocit, že kreslit nedokáží. Přes veškeré snahy a motivaci, někteří nakonec zvolili psanou formu, a někteří dokonce nedokázali nakreslit nic. I zde spolupráce nadále pokračuje.

Elpida

Elpida je vzdělávací a kulturní centrum pro seniory. Provozují jazykové, počítačové a fotografické cvičení, tréninky paměti, přednášky, besedy, výstavy, tematické workshopy a mnohé další. Zde jsem byla projekt představit během výtvarného kurzu. Ukázalo se, že zde jsou senioři tak aktivní, že přes léto jsou naprosto zaneprázdnění a nemají čas docházet na setkání. Dvě dámy projekt ale oslovil a ilustrace připravily doma. Zde je možnost s projektem začít od září.

¹¹ Obr. příloha 4

Externí

Náhodně jsem začala spolupracovat i se seniorkou mimo jakékoliv organizace. Vnučka zmiňované dámy se pro projekt nadchla a oslovila svou prababičku. Za paní jsem docházela domů. Neskutečně energické dámě je 98 let a nakreslila, ač jednoduché, velmi obsáhlé ilustrace s ještě obsáhlejším vyprávěním.

Další organizace

O projekt mají zájem i další organizace jako například Komunitní centrum Prádelna, pečovatelská služba v různých okrscích apod. Organizace často mívají letní prázdniny, kdy se žádné kurzy nekonají. Zde je možné spolupráce navázat zase od září.

Některé z organizací dokonce projevily zájem o další pokračování projektu, nebo navázání dlouhodobější spolupráce v podobném duchu. Ideální scénář finální části projektu, je využít hotové produkty k získání finanční podpory právě pro zmiňované organizace.

3.2. Technika, prostředky

Na pravidelných setkáních zpracováváme vždy 1 – 3 témata v návaznosti na rychlosti seniorů. Výsledných témat je 7. Každý si může zvolit druh nádobí sám podle svých preferencí. Převážně mají na výběr z talířů a misek, protože mají ideální formát, velkou kresebnou plochu a jsou ideální i pro následné čtení a orientaci v ilustraci. Na výběr mají ze sortimentu porcelánky Thun 1794 a.s od jednoduchého designu jako

je tzv. série Tom nebo Cairo, až po legendární reliéfně zdobenou sérii Bernadotte¹². Ilustrace nekreslí přímo na porcelán ale na papír do připravených šablon / půdorysů nádobí. Tento postup je zvolen záměrně. Kresba přímo na vypálený porcelán by pro seniory byla příliš náročná.

Kresebné nástroje jsem omezila pouze na tužku, fix, propisku, tuž, a výjimečně i vodové barvy. Vznikají tak převážně lineární, stylizované, jednoduché, lehce čitelné ilustrace.

Barvy pouze na odstíny šedi a modré, které obsahují kobaltovou složku, a to z důvodu usnadnění výpalu keramických barev, které jinak mají tendenci při vysokých teplotách blednout.

Vytvořené ilustrace následně scanuji, v počítači vytvářím předtiskovou přípravu a nechávám tisknout digitálním tiskem u firmy keramika HELUS s.r.o. Technologie využívá digitální tiskárny za použití keramických nadglazurových barev. Tisk se následně lakuje a pomocí této lakované vrstvy se přenáší na porcelán. Výpal u těchto nadglazurových barev běžně bývá kolem 900°C. Na porcelánu zde ale zanechává náznaky lakové vrstvy, a tak výsledná teplota výpalu je 1150°C¹³.

3.3. Témata

Zastřešující téma celého je projektu je „životní příběh“. To jsem rozdělila podle jednotlivých životních etap, tak aby to pro seniory bylo co nejproveditelnější. Plus 2 témata doplňková. Témata jsou řazeny chronologicky a v celku by měly obsáhnout celou životní linku.

¹² Obr. příloha 5

¹³ Obr. příloha 6

Témata:

1. dětství
 2. vzpomínka na prarodiče
 3. dospívání
 4. povolání
 5. děti / vnoučata
 6. současnost
- + 7. oblíbený předmět / místo / člověk
- + 8. důležitý okamžik

Nejtěžší fází, pro některé jednotlivce, se ukázalo vymyslet obsah sdělení / ilustrace. Připadali si limitovaní svými kresebnými schopnostmi, nedokázali rychle improvizovat a vymyslet, jak dané období shrnout. Na každé setkání jsem začala připravovat tištěné zadání s tipy, jak je například možné jednotlivé téma například zpracovat. To se stalo důležitou pomůckou, alespoň při prvních setkáních. Někteří si dokonce potřebovali téma rozmyslet z týdne na týden.

Zajímavý pro mne byl jejich přístup k negativním událostem v životě. Samozřejmě, a je to více než pochopitelné, nikdo není příjemné životní tragédie a chyby otevírat. Po navázání přátelštějšího kontaktu bylo o událostech možné i mluvit, ale ne je ilustrovat. Protože „na produkt, jako je talíř, přece patří jen to hezké“. Zde se projevil charakter zvoleného média – porcelánu, a jeho vnímání starší generací. Nedokázali se odprostit od představy výsledného produktu, a formy porcelánového zboží, které znají, jako jsou líbivé dekory. Proto nedílnou součástí jsou i mluvené rozhovory.

3.4. Ilustrace

Začaly tak vznikat lehce idylické výjevy¹⁴. Výběr zobrazovaných životních scén je ovlivněn právě jejich představou o nutnosti ukázat pouze pozitivní a hezké chvíle. V kombinaci s ne příliš poučeným výtvarným projevem, jednoduchými kresbami a idylickými scénami, tak častokrát vznikají ilustrace, které bych v teoretické rovině přirovnala k naivnímu umění. Které se charakterizuje právě shodnými prvky jako je bezstarostný motiv, využití jednoduché techniky, často nezvládnutá perspektiva a prostor¹⁵.

Výsledky jsou velmi rozdílné. Zde se ukázaly také jako zajímavé estetické nároky a vkus každé individuality diváků. Různí diváci (i z výtvarného prostředí) různě ocenili jednotlivé ilustrace / série. Každý oceňoval jinou sérii.

3.5. Vyprávění a nahrávání rozhovorů

Ilustrované příběhy jsou doplněny osobní orální (ústní) výpovědí. Celý proces, každé setkání nahrávám na diktafon. Zaznamenávám jak dialogy mezi jednotlivými seniory, které probíhají při vytváření kreseb, jednotlivé komentáře k ilustracím, tak odpovědi na kladené otázky. Zde je záznam spontánní a nenucené komunikace.

V ideálním případě pak ale dělám individuální rozhovory s každým jednotlivcem zvlášť. Pokouším se o odpovídající formu rozhovoru, kterou uznává orální historie a dodržení některých pravidel. Vyzývám narátory,

¹⁴ Obr. příloha 7

¹⁵ https://cs.wikipedia.org/wiki/Naivn%C3%AD_um%C4%9Bn%C3%AD, vyhledáno 5.7.2019

aby vyprávěli svůj životní příběh a okomentovali jednotlivé scény, které ilustrovali. Hraje zde roli fakt, že interview je nahráváno na diktafon a chybí zde právě spontaneita, narátor se jednoduše příliš snaží. Mluví spisovně a události se snaží správně formulovat. Ideálně jsem rozhovory časově omezila, je to ale velmi individuální, nakonec vznikly rozhovory od 4 – 90 minut. S některými seniory se mi nepodařilo zorganizovat individuální rozhovor v klidném prostředí, a tak některé rozhovory nejsou v příliš dobré kvalitě a vyžadují následnou postprodukci, střih apod.

Audio rozhovor je zde nedílnou součástí vizuálního výstupu. Ke každé sadě náleží i zvukový záznam. Krátký úryvek, komentář jednotlivé ilustrace jsem v textové formě použila i na spodní stranu talíře, který slouží vlastně jako legenda.

3.6. Adjustace

Celý projekt nepovažuji za uzavřený. Stále sbírám další materiály a s některými seniory budou probíhat další setkání.

Vzniklé produkty budou vystavené právě se všemi doplňujícími součástmi – jako jsou audio rozhovory, rozhovory v přepsané textové formě, fotkami, medailonky jednotlivých aktérů a dalšími vzniklými materiály, jako jsou krátké videozáznamy. Divák bude mít možnost vstoupit do jednotlivých lifestory právě díky vizuální i zvukové formě.

Projektu bude vytvořená také vizuální identita, na které pracujeme s týmem lidí – grafičkou, fotografem a kameramanem. K výstavě připravujeme i sborník všech příběhů¹⁶. Celému projektu bude vytvořena také webová stránka, jako úložiště všech ilustrací a zvukových záznamů.

¹⁶ Obr. příloha 8

Myslím, že projekt má sílu právě ve své sociální podobě, procesu a spolupráci se seniory. Produkt je zde pouze jako prostředek pro zprostředkování komunikace. Prostředek pro možnost mezigeneračního setkávání a vyprávění. Doufám, že se stane určitou inspirací, či přímo nástrojem pro setkávání. Toho bych chtěla docílit zmedializováním projektu. Existuje například projekt nazvaný Kafe s babi, který ideu mezigeneračního setkávání šíří sociálními sítěmi, cílí tak přímo právě na mladou generaci, kterou vyzývá vzít babičku na kafe a dědu na pivo a skvěle mu to funguje.

Koloběh projektu by bylo dobré uzavřít, a to buď podporou zapojených neziskových organizací. A to například poskytnutím vzniklých produktů za účelem prodeje a získání zisku na jejich podporu. Vydražení produktů apod.

4 POPIS DÍLA

Životní příběhy a zkušenosti pamětníků dvou režimů, které naše generace, už asi jako poslední, může získat z první ruky. Sady porcelánových talířů vypráví životní příběhy seniorů a to jejich vlastními ilustracemi.

Odpadový porcelán z fabrikové produkce jinak končící v kontejneru, je zde jako médium schopné komunikovat sdělení a životní příběhy. Práce se sociální skupinou seniorů a s odloženým porcelánem 4. jakosti, zde záměrně odkazuje na mnohdy stereotypní chování společnosti k ekonomicky neaktivnímu sektoru a k jeho automaticky připsanému statusu.

Zároveň výběr zvoleného nosného média reaguje na to, že nově vznikající produkty by se měly navrhovat zodpovědně, smysluplně a s ohledem na jejich dopad na okolní prostředí. Smysl zde nacházím právě ve využití odpadu jako prostředku k mezigeneračnímu propojení. V komunikaci se seniory, předávání brzy zapomenutých příběhů a historických událostí dalším generacím, a poskytnutí možnosti seniorům se vyjádřit.

Vzniklo více než 8 ilustrovaných sad nádobí o minimálně 6 ks talířů. Každou sadu pak doplňuje také audio podoba příběhu.

5 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

a) Knižní a periodická literatura

1. HAŠKOVCOVÁ, Helena. Sociální gerontologie, aneb senioři mezi námi. 1. vyd., Praha: Galén, 2012.

ISBN 978-80-7262-900-8.

2. HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří, nakl. Havlíček Brain Team, 2. přepracované vyd., 2010.

ISBN 978-80-87109-19-9

4. VANĚK, Miroslav a MÜCKE, Pavel. Třetí strana trojúhelníku, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2011 / Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i., 2011

ISBN 978-80-87398-11-1 (pro FHS)

ISBN 978-80-7285-145-4 (pro ÚSD)

5. Vlastní poznámky Teorie dějin keramiky 2014 - 2019

b) Internetové zdroje

1. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Upcyklace>,

Vyhledáno 5.7.2019

2. <https://www.i60.cz/clanek/detail/18960/odkdy-jsme-seniori>

Vyhledáno 5.7.2019

3. https://cs.wikipedia.org/wiki/Naivn%C3%AD_um%C4%9Bn%C3%AD

Vyhledáno 15. 7. 2019

4. http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_158.pdf

VIDOVIČOVÁ L. 2005 Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh. Praha, Brno: VÚPSV

Vyhledáno 15. 7. 2019

5. https://www.nature.com/articles/s41586-018-0514-3.epdf?referrer_access_token=i2DRV1cC_Ce9KsHrmEpkNNRgN0jAjWel9jnR3ZoTv0Om7oE8mgx5t97mBOHpTj1G-Xp3WciJXF07gidjsn006DnODPt5e68EGlZWXiDspPmj_5SjbP8Y2VA8qFgdZNAJ5M4MGPugH36ACa9NWDUsnX_YVBLV2uOXXC_39LBnQQySf8wotlOjJcSE5Aq5naWlivv_OhsdgpQ3j8rXV57hqPt67c2ywd8XRvbcaeGYDv8G4JLdFexuYn49VTgqhUAlguhaq-tvpI08Zv9d6wwtmNbwBsSoZn7prlMVqfYdS4%3D&tracking_referrer=www.theguardian.com&fbclid=IwAR1JsA_RDverqIKRxExZl7_8J692OrJx0EgThgUjABSXVUStAj91aethgmE

Vyhledáno 15. 7. 2019

5. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Ilustrace>

Vyhledáno 15.7. 2019

5 RESUMÉ

My diploma thesis is based on storytelling and experiences of people who have witnessed the change of two political regimes in our country. One of the reasons why I chose to work with this theme was a simple fact that my generation may be the last one to hear those stories firsthand.

The artwork itself consists of sets of porcelain plates depicting life stories of a group of seniors through their own illustrations. As a medium used to communicate these stories I have chosen leftover porcelain from large ceramic factories. This material would otherwise end up in a garbage container.

The parallel of working with a group of seniors and discarded and low quality porcelain refers to our society's stereotypical behavior towards its economically inactive sectors and the unflattering label they often automatically receive.

My decision to choose discarded porcelain as a medium reflects on my opinion that every new object should be designed responsibly, meaningfully and respectfully towards its environment. I find a deep meaning in using waste materials as means of connection between generations. Enabling seniors to pass long forgotten stories and historic events to other generations and to express themselves led so far to creation of more than eight illustrated sets of dinnerware including six plates.

Each set is also accompanied with an audio recording of the stories it is depicting.

6 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

Odpadový porcelán Thun 1794 a.s.

Příloha 2

Život 90

Příloha 3

Ústav sociálních služeb v Praze 4

Příloha 4

Centrum sociálních služeb v Praze 2

Příloha 5

Šablony nádobí

Příloha 6

Přenášení obtisků na porcelán

Příloha 7

Ilustrace, výsledné produkty a příběhy

Příloha 8

Návrh knižní podoby sborníku – Tereza Kovářová

Příloha 1

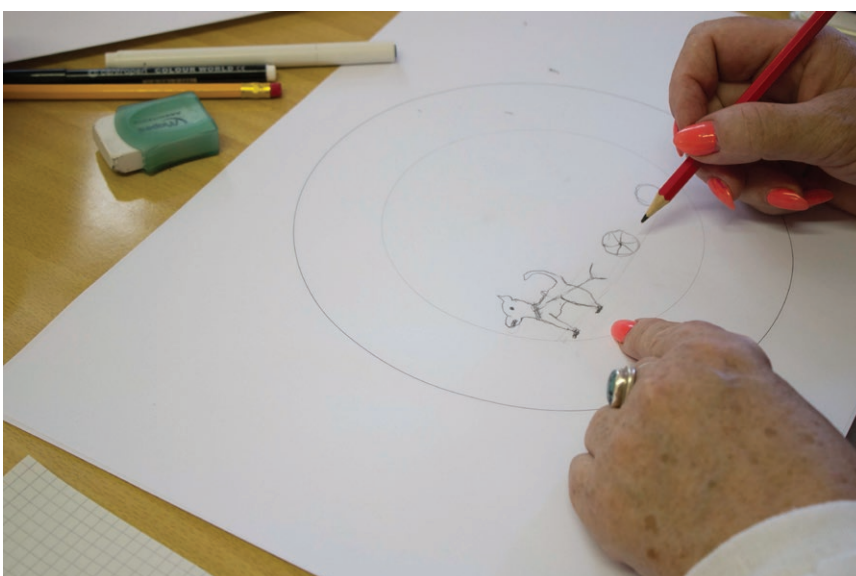
Odpadový porcelán (foto vlastní)

Příloha 2

Příloha 3

Ústav sociálních služeb v Praze 4 (foto vlastní)

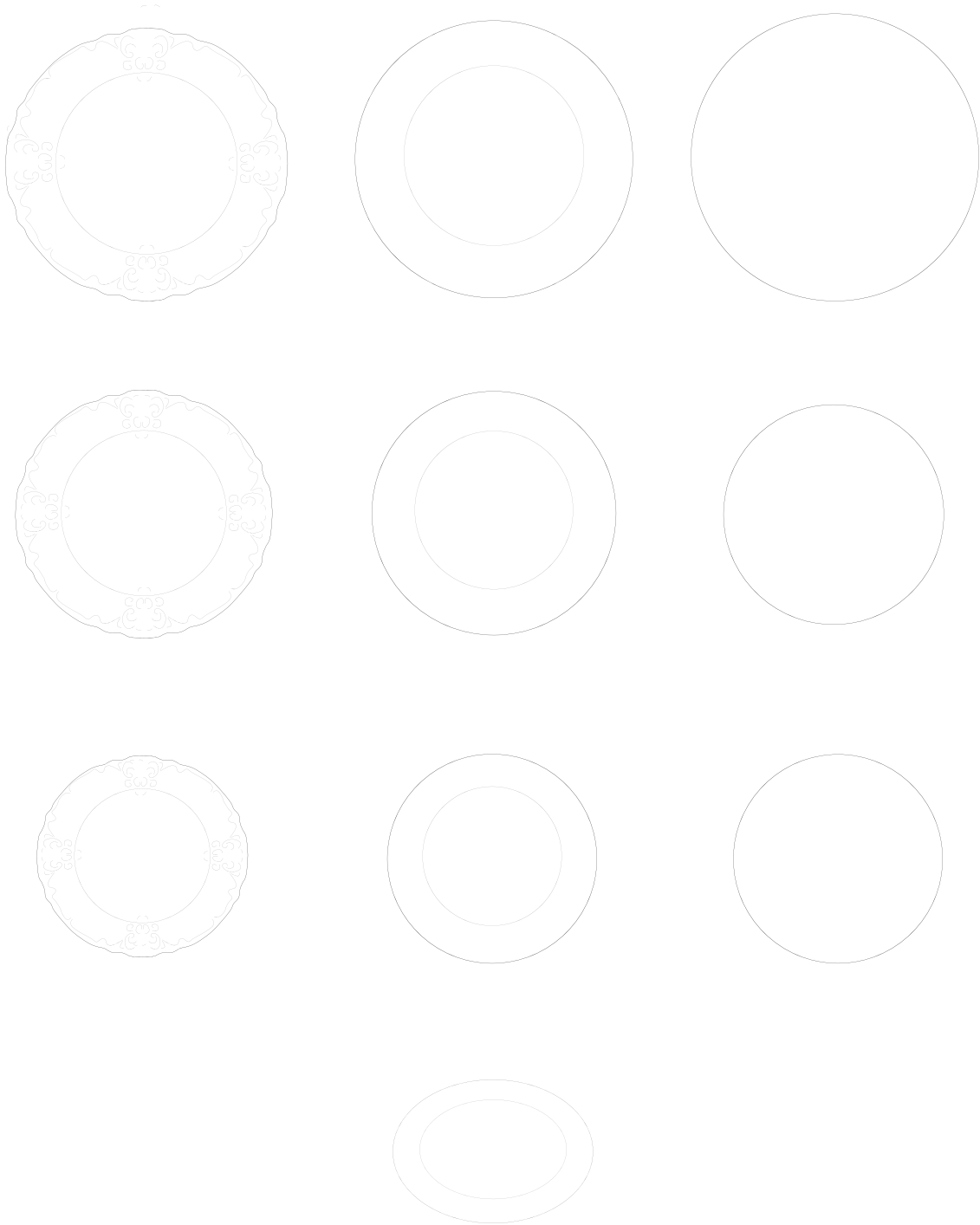

Příloha 4

Centrum sociálních služeb v Praze 2, Věra Vaníčková / dole (foto vlastní)

Příloha 5

Příloha 6

Přenášení tisku na porcelán (foto vlastní)

Příloha 7

HELENA VANIČKOVÁ

“Chtěla jsem jít na UMPRUM,
ale byla jsem z nevyhovující rodiny,
protože tatínek byl v Sokolu a ten byl
zakázaný...”

“Byla jsem ve středisku vrcholového
sportu a jezdila na kajaku. Později
jsem tam dělala trenérku...”

HELENA VANÍČKOVÁ

“Dělala jsem projektantku, já mám totiž vystudovanou strojní průmyslovku...”

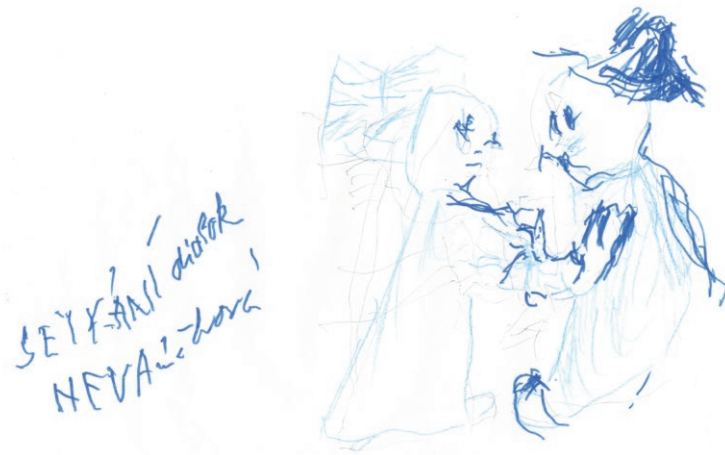

“Ráda kreslím kočky...”

HELENA VANÍČKOVÁ

“No to je prostě chytání ryb...”

“S manželem jsem byla 50 let.
A to jsem si myslela, že ho po 2 letech
kopnu do... a nakonec 50 let, představte
si...”

HELENA VANÍČKOVÁ

“Vnoučata jsem vždycky brávala
na koně...”

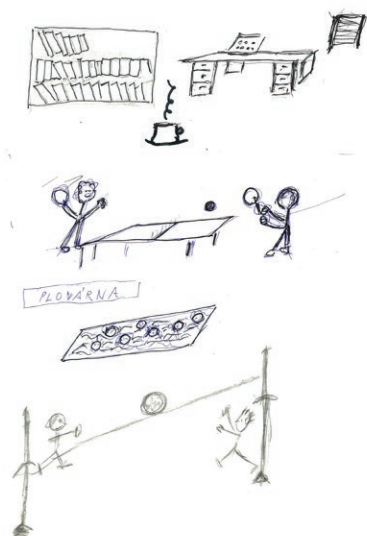

“V roce 85 jsem šla do důchodu...
Od roku 95 jsem na vozíčku, protože
jsem spadla a doktor mi zakázal chodit.
No, a tak jsem chodit zapomněla...”

VĚRA VOMÁČKOVÁ

(*1922)

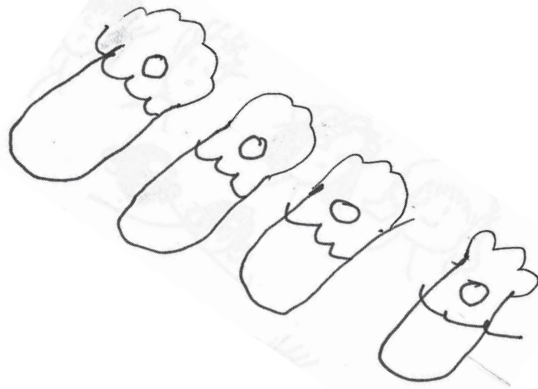
“ Já jsem tam k tetě tehdy jezdila a byla jsem tam jako zemědělská dělnice. Ona měla čtyři pomocníky a to byli slováci. No a slovácko se osamostatnilo, tak oni šli domů a tam zůstal takovej obrovskej statek, prosím vás... Čtyři koně a osm a dvacet krav. Tak můj dědeček dělal všechno a jemu bylo přes 60 let. Pak jim to všechno vzali, ty koně a všechno, to se znárodnilo a šlo to všechno do háje. Švagrovi zase vzali dílnu. To byli hrozný doby... A ještě pak nasazení... To jsme museli mít pracovní knížku a bez toho by jsme byli někde v Německu v nějaký fabrice, jak se vyráběly vojenský věci.

No a jednoho našeho spolužáka, tak ten tam byl a vybuchla mu puma v ruce, no a hotovo... Hrozný... nějaká holčina, ta byla židovského původu, no ta šla do koncentráku... Ježišmarja to bylo hrozný. Už se nevrátila. To bylo opravdu hrozný Vám povím.

Školy zavřeny! Jakékoliv. Každý musel mít tu kartu, kde je zaměstnaný a museli jsme být zaměstnaný od 14 let, a hotovo... A když ne, tak šel do Německa nebo pohraničí. No nebo do koncentráku, když někdo otevřel ústa. Takže to nebyly žádný slastný časy. No a tak jsem tam dělala zemědělskou dělnici, měla jsem na to tu pracovní knížku a protrhávala jsem řípu.

Ani jsme neměli boty, nebyly k dostání... Já jsem naštěstí měla takový lyžařský.... A když jsme někoho lákali, nějakou paní, ať nám jde pomoci, tak říká: "Když já nemám boty.... No a to už bylo ošklivo v srpnu občas, že jo, a bylo tam bahno, tak to by se bořily..."

VĚRA VOMÁČKOVÁ

“Vnoučata... čtyři... to byl opravdu

“Několik let jsem byla ve Svazu
československých turistů. Asi 20 let...
Chodili jsme každý pátek. A dávali
jsme 15 - 30 km. To bylo šup sem šup
tam.”

DAGMAR SCHĚFER

(*1946)

„A proč byl Váš tatínek v koncentračním táboře?”

Z otcovy strany jsou tam židovští předci. Ale tose nějak uplatilo. On tam nebyl proto, že byl žid ale proto, že byl v odboji. I s mým strýcem i dědeček a babičkou. A teta Vlasta, to byla sestra mého otce, ta byla vdaná a bydleli s mužem o kus dál na pozemku...

No a ten je udal! Několikrát!

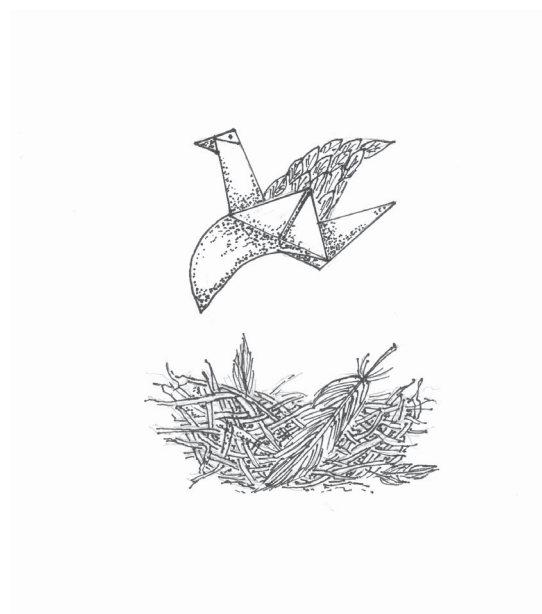
Otec dělal v pojišťovně a šel po schodech a proti němu gestapáci a ptali se ho: "Kde pracuje Janiš?" A on říká: "No v 2. patře." Ale teď nevěděl co má dělat. A venku hlídkoval český policista - ale ti také byli konfidenti - tak zrovna nevěděl, ale zeptal se ho, jestli neví, co chtějí po Janišovi.

„A vy jste kdo?“ „No já jsem Janiš“. Policista říká: “Je to anonym, všechno zapřít!”

Tak z toho se nějak dostal. Otec ale poznal jeho písmo na udavačském dopisu. No a teta Vlasta to manželovi řekla, že to otec poznal. Což jí stálo život, protože ten manžel... on jí zabil sekerou. A šel přes zahradu za mým otcem a říká, že je Vlastě špatně, jestli by mu tam nemohl jít pomoci, protože chtěl zavraždit i jeho. A já nevím už proč tam otec nešel, ale to ho tehdy zachránilo.

“...první zážitek v opeře...”

DAGMAR SCHĚFER

“Otec nás dost držel “dokud jsi doma, tak budeš dělat to co chce..” Tak jsem odjela raději na studia do Brna, a pak jsem se rychle účelově vdala do Prahy...”

“...žiju si teď báječně. Jak lidi říkají, že stáří je blbý, tak já si to nemůžu vynachválit...”

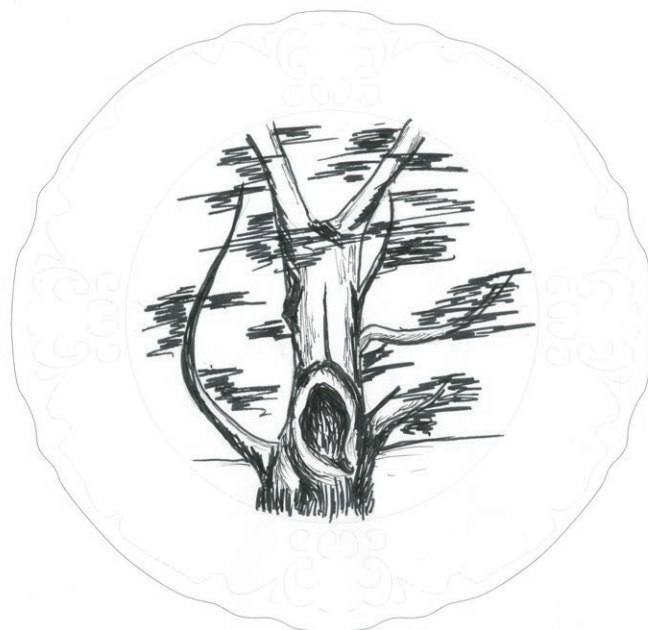

EVŽENIE TOMKOVÁ

“Dědeček byl konstruktér.
Po něm je pojmenována Waltrovka...”

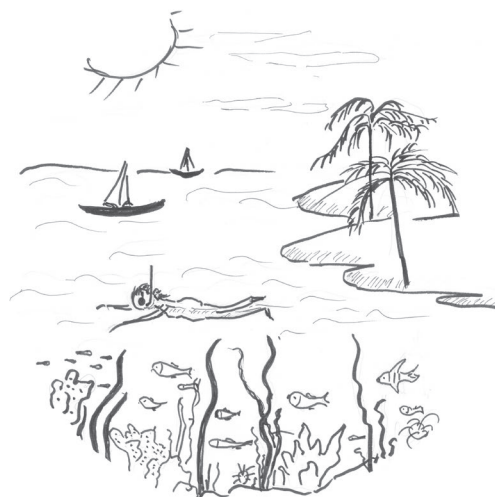

“Jeden z těch Walterů byl pořád zavřenej. Ty ostatní potřebovali, protože byli konstruktéři, jeho asi ne. Tak potom nemohli být v Praze, tak se odstěhovali do Zběšiček. Tam jsem za nimi jezdila. Tohle je tamní rybník...”

EVŽENIE TOMKOVÁ

“Dub byl symbolem našeho dětství na Jinonické. Celé generace z okolí tady mají svoje vzpomínky a celé generace mu říkají “naš dub”. Po něm jsme lezli s klukama a měli jsme tu svoje pozorovatelny... tam jsme se vyblbli... V křoví jsme taky měli svoje skrýše, kde jsme kouřili divoký chmel...”

MARIE SVOBODOVÁ

“To dětství bylo takové trošku jiné než dneska samozřejmě, protože každý musel prostě už odmala přiložit svojí ručičku nebo ruku k dílu, že... A dědeček měl hospodářství...”

“To je vzpomínka na dětství, to jsme chodili opékat buřty a hrávali na kytaru...”

MARIE SVOBODOVÁ

“ Hurá, jsme na chalupě...”

“Já jsem byla úspěšná atletka.
A milovala jsem také kolektivní
sporty. Za domem bylo hřiště
a tam jsme hráli volejbal do roztrhání
těla... Kousek pak byla přehrada,
tam jsme chodili plavat. Ale dříve
nebyli žádní školitelé na plavání,
tak jsme uměli plavat jen na
čubičku...”

ZDENA PROBOŠŤOVÁ

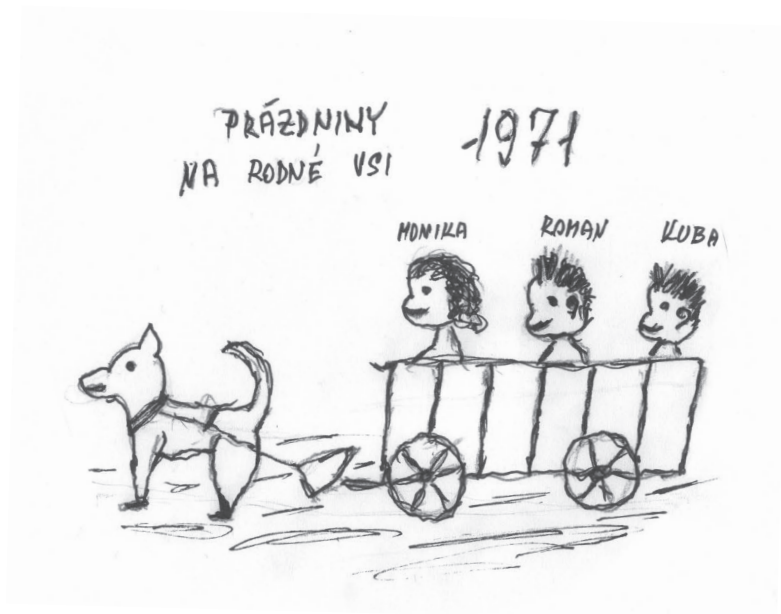
(*1956)

“ My a naše děti jsem chodily na lampionové průvody s obyčejnou svíčkou a různými tvary lampionku, jak některé krásně shořely apod (což dneska není myslitelné, že). Nicméně, jako děti jsme měly rády prvomájové průvody, to až později, v dospělosti, když se muselo, se nám to začalo zajídat.

A tak jsem si vzpomněla na náš alegorický vůz – žebříňák tažený koňmi, který jsme vyzdobili spolu s dospělými větvemi z břízy a my děti na ně navázali fábory z krepového papíru. Stejně tak opentlil soused své valachy a vydali jsme se v radostné náladě do průvodu do města (to ještě nebylo JZD).

Ten žebříňák ve mně vyvolal vzpomínku na dobu, kdy naše děti byly malé a tam taky hrál roli žebříňák, ale pomešší.

Jsem ze čtyř holek, vyrůstala jsem na moravskoslezské vsi a provdala jsem se až do západních Čech (takže nejdál ze všech sester). V době prázdnin jsme se obvykle s rodinami scházeli doma u našich. Měla jsem skvělého jednoho ze švagrů, který byl ohromným pomocníkem při všelijakých vylomeninách, které jsme pro děti vymýšleli. Jednou se u nás objevil takový malý žebříňáček po tetě. Táta ho opravil, my natřeli a jali jsme vymýšlet, co s ním. A tak jsme do vozíčku naskládali naše děti, (dcera byla nejstarší a bylo jí 5 let, v současnosti 50, ostatní o pár měsíců až rok mladší) a vozili jsme je kolem polí po mezích a úvozových cestách. Kolem nás pobíhala Bela, rodičů čuvač. Dětem se to hodně líbilo, a tak pořád otravovaly, že "jedeme koníčkové" – což jsem byla já a švagr, ostatní se jenom bavili, ale ruku k jízdě nepřidali. A tak nás napadlo, zapřáhnout do vozíku psa, beztak tam jen tak neužitečně pobíhal. Sice se jí to vůbec nelíbilo a málem jsme ji na tom obojku udusili. Máti byla taky velice vstřícná (pokud šlo o voloviny), a tak poměřila psa, zasedla k šicímu stroji a ušila pro Belu krásný postroj. A bylo to. Pomalu jsme ji naučili s vozíkem jezdit a zvyknout si na postroj.

Několikrát jsme trasu s ní obešli (nešetřili jsme buřtíkama a jinejma dobrotama) a nadešel čas, kdy jsme vyrobili bičík, naskládali děti do vozíku a hyjé sami na projížďku. Šťastní, že nemusíme my a zbavili se aspoň na chvíli naší drahé drobotiny, jsme zasedli k pivu, nožku přes nožku a dlouhý kouř. Asi po hodině se najednou objevila Bela s postrojem, což nás katapultovalo na nohy, abychom viděli, jak se po mezi plouhají zvalený, odřený a našťvaný děti s bičíkem - ovšem vozík se sám nevrátil, a tak jsme se ho museli vydat hledat. Byl kapku pošramocený, a tak ho otec vzal do dílny, ale už se do opravy nedal, aby to neskončilo větší katastrofou.

Na téma "povolání", a tak jsem vytvořila obrázek prostoru, ve kterém jsem strávila většinu svého života a mé povolání se mi stalo vlastně i koníčkem.

DANKA ŠEDIVÁ

“Byli jsme v rodině zaměřeni hodně na práci a neměli jsme žádné duchovní zázemí. Všechno, co bylo hmotné, to se počítalo, takže když mě táta viděl číst knížku, říkal ať jdu dělat něco pořádnýho. Tak jsem chodila číst tajně... na třešni...”

“Babička měla těžký život, ale dožila se stovky...”

DANKA ŠEDIVÁ

(*1956)

Naše rodina měla škraloup. Naši měli autodopravu - asi 3 malinký nákladáčky. Ale když přišly padesátý léta, tak nám je sebrali. Dědeček nedostal skoro žádný důchod, takže kdyby se o něj moje rodiče nestarali, tak by nemohl ani žít. A můj táta byl v roce 53 zavřenej. Když byla měnová reforma. Pracoval ve škodovce a patřil mezi ty vůdce stávky, kteří se postavili proti té měně.

A jak to bylo s tou měnovou reformou?

Tam se zvedla velká vlna odporu, protože den předem prezident Zápotocký řekl, že žádná měna nebude a druhý den byla. Ale ta byla tak dramatická. To se měnilo v nějakém poměru 1:100, 1:1000 nebo tak nějak.

Třeba jako kdyby jste měla 1000 korun v peněžence, tak by vám zbylo třeba 10 korun jo... Ty peníze se totálně znehodnotily, nemohla jste si už koupit nic! Takže vy jste si šetřila a pak jste si koupila prostě nulu.

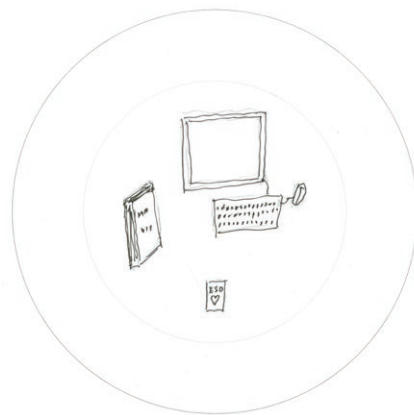
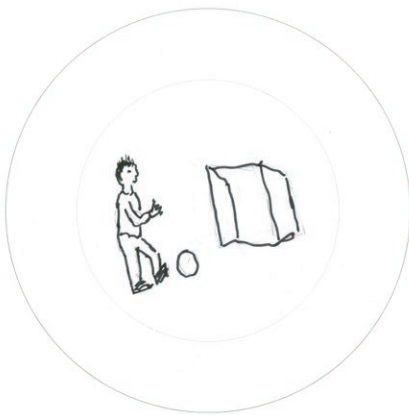
Tak ty dělníci se tam vzbouřili, no a táta byl jeden z těch předáků, no tak ho zavřeli. No a potom se to s námi vlastně vezlo. Pořád. Když jsem měla jít na střední školu, tak bylo řečeno, že i když mám vyznamenání, že se na žádnou školu nedostanu. I přesto, že jsem se dostala na vysněnou ekonomku, tak řekli, že mě nevezmou. Protože politicky nejsem korektní... Nejsem z dobré rodiny.

Tak mě táta našel školu v Kroměříži, kde měli jedno místo volný a museli ho obsadit kvůli kvótám. No a ta byla nejdál, kde mě komunisti nenašli, a kde jsem teda odmaturovala. Obor, který mně ale vůbec nic neříkal - obor mlékárenství, ale abych měla vůbec nějakou maturitu...

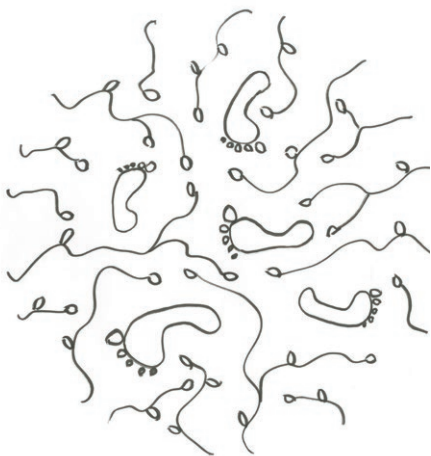

EVA BROMOVÁ

EVA LEVÁ

DANIELA PETEROVÁ

JITKA VÍTOVÁ

JELENA KOMENDOVÁ

Příloha 8

Návrh knižní podoby sborníku (Tereza Kovářová)